

SOUČASNÁ AMERICKÁ HISTORIOGRAFIE: TÉMATÁ, DISKURSY, METODY

SVATAVA RAKOVÁ

Americké profesionální, tj. akademické a univerzitní dějepisectví na počátku 21. století tvoří mohutný poznávací, vzdělávací, organizační a sociální korpus, který – zasazen do každodenní reality, na niž musí reagovat – vytváří a reprodukuje uvnitř americké společnosti svébytný kulturní prostor s vlastní instituční a organizační sítí, materiálními zápas, profesním žargonem a především myšlenkovými a výzkumnými imperativy. Jeho početnost (22 tisíc historiků v roce 2002), křivka růstu (od počátku 90. let přibývá každým rokem tisíc nových Ph.D. z historie) a především intenzivní knižní, časopisecká a digitální odborná produkce, dosahující ročně několika tisíc titulů, prakticky znemožňují podat přehledný obraz byt' jen nejvýznamnějších výsledků bádání v oboru domácích a světových dějin posledních let: jednalo by se o stovky prací, navíc vzhledem k tematické pestrosti obtížně zařaditelných do typologického vzorce. Je však možné pokusit se vystihnout a charakterizovat slibné výzkumné trendy a směry bádání, které společnost považuje za přínosné pro vlastní sebereflexi a jejichž rozvoj podporuje prostřednictvím systému cílených subvencí – grantů, rozvojových programů a účelově zaměřených orgánů (výborů, sdružení) státního, veřejného i soukromého charakteru.

Profil této tvorby, vlastně jakýsi indikátor společenské poptávky po obecně akceptovaném obrazu národní minulosti, lze rekonstruovat z výběru textů určených k publikaci v nejprestižnějších oborových periodikách s celonárodní působností. Tyto časopisy, jejichž redakční a autorské kolektivy sdružují profesní elitu vzešlou z konkurenčního boje federálního rozměru, nejenže představují nejpozoruhodnější výsledky národní historio-

grafie, ale také vědomě a plánovitě modelují její základní výzkumné strategie. Ty zasahují celé spektrum historikova pracovního postupu: od označení preferovaných objektů zájmu přes vymezení diskursivního výkladového pole až po metodické návody v duchu interdisciplinárních, lingvistických a kulturně-antropologických přístupů. Historikům působícím na stovkách univerzit a kolejí jsou tímto způsobem prezentovány modely výkladu národní minulosti, jimiž by se měli řídit ve své vlastní odborné činnosti a uplatňovat je rovněž v pedagogické praxi. Nejedná se zdaleka jen o obsah a pojetí publikovaných článků a studií, ale také o tematizaci diskusních fór, okruhy soustavně sledovaných teoretických a metodických otázek a výběr recenzovaných knih, výstav a filmů.

Akademická historická věda je v USA rozvíjena téměř výlučně na vysokoškolských a univerzitních katedrách. O úroveň odbornosti, organizační zázemí, vydávání zmíněných časopisů, informační servis a sociální problémy historické profese se starají dvě hlavní profesní organizace – Americká historická asociace (AHA) a Organizace amerických historiků (OAH).¹ Výzkumné ústavy bez vzdělávacího působení představují v amerických podmínkách spíše výjimku, kterou státní (natož federální) rozpočty nejsou ochotny podporovat. Tradiční a velmi respektovaná opora koloniálního bádání, Ústav pro rané americké dějiny a kulturu ve Williamsburgu (založen 1943), který vydává reprezentativní oborový časopis *William and Mary Quarterly* a pořádá vědecká setkání vrcholné úrovně, si zajistil v roce 1997 přežití jen díky významnému soukromému nadačnímu odkazu.²

Federální, státní i veřejné instituce zato chápou význam uchování národního kulturního a historického dědictví, zejména písemných pramenů a archiválií. Již v 90. letech 19. století vytvořila AHA Komisi pro historické rukopisy, která se ve 20. století přeměnila v Komisi pro veřejné archivy. Prostřednictvím jejího působení AHA usilovala o vytvoření instituce národního archivu (*National Archives*), který byl zákonem zřízen v roce 1934;³ v roce 1936 z iniciativy AHA vznikla Společnost amerických archivářů.

---

¹ Jejich mnohostranné činnosti byl věnován můj příspěvek na předešlé konferenci VZ FSV UK: Svatava Raková, Mosty mezi univerzitou a společností. Příklad AHA a OAH, in: Jiří Pešek (ed.), Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii III. Univerzity a vzdělání, Praha 2003, s. 57–67.

² Tzv. Omohundro Endowment, viz *William and Mary Quarterly* (dále WMQ), 54/1 (1997); od počátku 1997 ústav přijal jméno sponzora (Malvern Omohundro) do svého názvu.

³ Timothy Walch (ed.), *Guardian of Heritage. Essays on the History of the National Archives*, Washington D.C. 1985, s. 1–15.

Postupně se v USA vyvinulo několik systémů uchování historických dokumentů: národní archiv (dokumenty spojené s činností federální vlády), síť státních archivů (činnost státních administrativ), výzkumné knihovny (knihy, časopisy, obrazové a zvukové záznamy kulturní povahy), místní historické společnosti, specializované archivy a univerzitní sbírky (fondy dobrovolných sdružení a osobností a dokumenty vztahující se k oblasti podnikání) a konečně soukromé sbírky.⁴ V současné době tvoří zastřešující orgán federálních archivních fondů Správa národního archivu a záznamů (NARA), která ve spolupráci s Kongresovou knihovnou ve Washingtonu, Smithsonianým institutem a některými univerzitními knihovnickými centry rozvíjí od počátku 90. let rozsáhlé, po technické, právní a organizační stránce náročné programy digitalizace historických dat.⁵

Ani archivace federálních dokumentů nejvyššího významu se však neobejde bez soukromých finančních zdrojů. Na jejich výběr, uspořádání a technologie uchování dlouhodobě dohlíží komise vytvořená součinností Národní výzkumné rady (NRC), Americké rady učených společností (ACLS), Rady knihovnických zdrojů (CLR) a Výzkumné rady pro společenské vědy (SSRC), institucí, které jsou podporovány z velkých nadací – Mellonovy, Rockefellerovy a Sloaneovy.⁶ Také oblíbený program *Americká paměť*, který souběžně s federálními projekty Národního archivu rozvíjí Kongresová knihovna a jehož náplní je elektronické zpřístupňování nejrůznějších typů historických dokumentů včetně písemností osobní povahy, korespondence a deníků, je uskutečňován pouze díky podpoře soukromých i korporativních sponzorů, zlákaných značným zájem veřejnosti.

Krátký a nezbytně fragmentární pohled na funkci amerického archivního systému měl za cíl pouze upozornit na skutečnost, že i tak obecně uznávaná a evidentně potřebná část působení historiků, jakou je uchování a zpřístupnění pramenné základny, dat a informací pro studium národních dějin, závisí v nemalé míře na schopnosti přitáhnout soukromé finanční zdroje. Tento úhel pohledu se tím spíše uplatňuje v badatelských programech a projektech, které jsou existenčně vázány na veřejnou poptávku

---

⁴ Roy Rosenzweig, Scarcity or Abundance? Preserving the Past in a Digital Era, *American Historical Review* 108/1 (2003), s. 745.

⁵ Prvním federálním programem tohoto typu (1993–1996) byl projekt financovaný Národní komisí pro historické publikace a záznamy, realizovaný při Fakultě informatiky a knihovnictví Univerzity v Pittsburgu; příprava viz David Bearman (ed.), *Archival Management of Electronic Records*, Pittsburgh 1991.

⁶ Committee on the Records of Government.

a musí plnit aktuální potřeby univerzitního, ale především společenského *establishmentu*. Spojené státy dokázaly vytvořit patrně nejdynamičtější systém vysokoškolského vzdělání, který se vyznačuje jinde nesrovnatelnou mírou konkurence a rozvinutým profesním trhem. Mezi vysokými nároky na produkci historických disertací, studií a monografií zaujímá přední místo požadavek původnosti a neotřelosti témat i přístupů, který historiky tlačí k neustálým metodologickým inovacím a obrací jejich zájem ke stále užším, občas až kuriózně působícím subtématům, jež ovšem musí být náležitě konceptualizována.⁷

Cena za udržování tohoto trendu je zaplácena v podobě rostoucího důrazu na analytickou a argumentační povahu diskursů na úkor narativa, hojnými teoretickými i terminologickými výpůjčkami z příbuzných vědních oborů (především antropologie, sociologie a teorie znalostí) a občas obtížně srozumitelným, technicistním jazykem.⁸ Tematické, koncepční a metodické „nasměrování“ národní historiografie, iniciované nejvýznamnějšími oborovými periodiky, je tedy potřeba zkoumat v kontextu nejen intelektuálních, ale především sociálních podmínek, v nichž se rozvíjí americká historická věda.⁹

Za základní rys amerického historického bádání tzv. profilového charakteru, jehož výsledky a výstupy jsou považovány za klíčové z hlediska žádoucího vývoje oboru, je možno označit stále nové návraty k traumatizujícím otázkám společné národní minulosti a k tzv. historickým křivdám, jež byly spáchány na „znevýhodněných“ skupinách. Přednostní zájem je přitom zaměřen na nejrůznější podoby procesu, jímž byly v průběhu modernizace vytvářeny a udržovány hierarchizované mocenské struktury na základě odlišných tělesných charakteristik – barvy pleti, rasy, etnicity,

---

⁷ Historické zkoumání inspirované antropologií se např. stále častěji obrací k symbolům fyzické kultury (sport, lov, nemoci, plastická chirurgie), různým ikonám populární kultury (komiksy, televizní novely, satanské kultury) či k vyděleným svérázným sociálním skupinám (pouliční gangy, pionýrské organizace, sekty). Krajní případ tematické revoluce patrně představuje práce Rachel P. Maines, *The Technology of Orgasm. Hysteria, the Vibrator, and Women's Sexual Satisfaction*, Baltimore 1999, seriózně recenzovaná na stránkách JAH 87 (2000), s. 244–245.

⁸ Na charakteristice soudobé americké historiografie jako disciplíny ohrožené nadvládou teoretizujících a explanativních modelů nad narativem a poznamenané přílišnou specializací se shodli účastníci diskuse iniciované redakcí JAH, viz např. Bruno Ramirez, *Clio in Words and in Motion. Practices in Narrating the Past*, JAH 86/1 (1999), s. 998–1000.

⁹ Jedná se zejména o celonárodní periodika *American Historical Review* a *Journal of American History*, na období koloniálních a revolučních dějin se specializuje *William and Mary Quarterly*.

rodu (*gender*), stáří, sexuální orientace a nejnověji odchylek od fyzického ideálu (*disabled persons*).¹⁰ Při zkoumání prostředků a způsobů, jejichž prostřednictvím většinová společnost definovala vztahy dominance a podřízenosti založené na tělesnosti a dosahovala celospolečenského konsensu ohledně jejich platnosti a náležitosti, využívají američtí historikové teoretických východisek a terminologie diskursu společenské disciplinace.¹¹ V jeho rámci se soustřeďují na stále sofistikovanější odhalování především skrytých, manipulativních metod, které sloužily k modelování obecně akceptovaného sociálního a kulturního konstruktů jednotlivých tělesných kategorií. Skutečnost, že při analýze vzniku a proměn těchto konstruktů se historikové stále více věnují působení dvou normotvorných fenoménů výrazně ovlivňujících život současných Američanů, totiž vědeckému poznání a symbolům společnosti masové spotřeby, bezpochyby souvisí s výše zmíněnou závislostí historické produkce na společenské poptávce a s očekáváním bezprostřední společenské užitečnosti historické vědy ze strany veřejnosti i sponzorů.

Ve spektru případů společenské marginalizace založené na fyzických vlastnostech (rasismus, sexismus, ageismus, homofobie) zaujímá jednoznačně první místo otázka rasové diskriminace.¹² Důvodem je nepochybně trvajících tíživé dědictví černošského otroctví, které, jakkoli poněkud zmírněno faktem růstu černošské střední třídy a inteligence od 80. let 20. století, stále přetrvává v podobě vysokého procenta závažné kriminality, chudoby, rozvrácených rodin a nemanželských dětí v černošské populaci.¹³ Studie věnované nejružnějším projevům černošské disciplinace vesměs

¹⁰ Mezi léty 1996–2000 se téma rasy a etnicity, popřípadě gender objevilo bez výjimky v každém vydání *Journal of American History*.

¹¹ Méně než v 80. letech je užíván termín kulturní (tělesný) kolonialismus, který zahrnuje řadu projevů skryté disciplinace (prostřednictvím reklamy, populární kultury apod.); v současnosti je tento koncept aplikován spíše na vnější působení západní civilizace a setkává se s kritikou (např. Elizabeth Elbourne, *Word Made Flesh. Christianity, Modernity, and Cultural Colonialism in the Work of Jean and John Comaroff*, *AHR* 108/2 (2003), s. 435–460.

¹² Na tuto skutečnost upozornil Joel Williamson, *Wounds Not Scars. Lynching, the National Conscience, and the American Historian*, *JAH* 83/4 (1997), s. 1221–1253. Williamson načrtl vývoj hierarchie „znevýhodněných“ v moderní americké historiografii. v polovině 20. století v boji o pozornost historiků soutěžily kategorie *rasa a třída*, později *třídu* vytlačil *gender*, avšak až doposud „*race beats gender in America*“ (tamtéž, s. 1227). Svůj výklad autor charakteristicky dokládá výsledkem právě probíhajícího procesu s černošským aspirantem na soudce Nejvyššího soudu Clarencem Thomasem, obviněným (rovněž černoškou) ze sexuální agrese, který se těšil velké popularitě mezi americkou veřejností.

¹³ Viz např. James W. Clarke, *The Lineaments of Wrath. Race, Violent Crime, and American Culture*, New Brunswick 1998.

nepracují – na rozdíl od výzkumů zaměřených na etnicitu – s pojmem transkulturatione či procesem kulturního přenosu mezi černými a bílými Američany, spíše se zaměřují na odhalování kulturního kontextu negativních či diskriminačních postojů bělošské společnosti vůči Afroameričanům. Transkulturní přístup lze zaznamenat pouze v pracích koncipovaných v duchu ideologicky motivovaného černošského internacionalismu, ztělesněného ve vizi celosvětové africké diaspory – kulturního protipólu bělošské mocenské nadvlády.¹⁴ Ve zpracování domácích témat však nad kategoriemi kulturní výměny jednoznačně převažuje explanativní model vycházející z diskursu ukázněnosti, a to jak prostřednictvím legálního donucování a mimozákonného násilí, tak především tlakem bělochy vytvářených a diktovaných kulturních norem.

Snaha historiků rozpoznat a popsat i skryté, do kulturních symbolů a mentálních postojů zašifrované souvislosti mezi existencí historického otroctví a přetrvávajícím černošským problémem obrací jejich pozornost k 19. století a zejména k obdobím, které měly klíčový význam pro vytvoření ustálených rasistických stereotypů. Z tohoto zorného úhlu jsou zkoumány různé aspekty otročského života charakteristické zejména pro zenit jižanské civilizace před občanskou válkou, které vtiskovaly všem vrstvám společnosti trvalé kulturní představy a návyky; podobně se pozornosti těší poválečná přestavba, během níž nabývala ustálených rysů veřejná podoba svobodného černocho. Na rozdíl od předchozích desetiletí, kdy se historikové téměř jednoznačně angažovali ve prospěch anti-rasismu a černošské emancipace (zejména 70., ale i 80. léta), lze v současné tvorbě i nadále vysledovat trend nastoupený počátkem 90. let, který hledá vyváženější pohledy jak na historickou realitu otročského a černošského postavení, tak na různé strategie přijímané oběma stranami rasového střetávání.

---

¹⁴ Pojetí rozptýlené černošské diaspory, udržující africkou kulturní identitu v nepřátelském světě, s protiimperialistickým a protirasistickým (protibělošským) podtextem se objevuje v americké intelektuální tvorbě od konce 19. století. Z novějších prací viz např.: Joseph Haris (ed.), *Global Dimension of the African Diaspora*, Washington 1982; Paul Gilroy, *The Black Atlantic. Modernity and Double Consciousness*, New York 1992; Thomas J. Davis, *Africans in the Americas. A History of the Black Diaspora*, New York 1994; Ronald Segal, *The Black Diaspora*, New York 1995; nejnověji James Meriwether, *Proudly We Can be Africans. Black Americans and Africa, 1935–1961*, Chapel Hill 2002. Konceptualizací společného kulturního prostoru se tomuto směru přibližují nové tzv. atlantické dějiny (společné dějiny národů a kultur na březích Atlantiku), pěstované od 80. let 20. století zejména Bernardem Bailynem na Harvardu.

Revizionistické práce posledních let ovšem dosti podstatně pozměnily dosavadní výkladové linie. Případové studie otrockého života z různých lokalit a sociálních prostředí prokázaly, že černošům se i v předválečné dekádě přes nesporné utužování otrockých zákonů a vyhrocování bělošských rasových postojů dařilo podstatně rozšířit prostor pro autonomní rozhodování a nejrůznějšími formami odporu přinutit majitele, aby ustupovali od přijatých standardů černošského chování.¹⁵ Rostoucí separace obou společností, způsobená především demografickým faktorem – černošskou populační explozí, ale podnětená i možnostmi otroků v rozvíjejících se městech, vyústila ve vznik oddělené sféry nejen kulturní, ale i fyzické, jež otrokům poskytovala příležitosti k uplatnění osobních schopností a dokonce k hmotnému i sociálnímu povznesení.¹⁶

Revoluční přínos představovaly dále studie věnované široce provozované praxi pronajímání otroků, která vtahovala do systému ekonomických zájmů a rasových předsudků i většinu obyvatelstva Jihu, která černochoy nevlastnila.¹⁷ Revizi byly podrobeny také dosavadní představy o postavení žen-otrokyň, spoutaných sítí rasových a genderových hierarchií. Proti dosavadní viktimizaci konceptu (např. vlivné práce O. Patersona) byl nově kladen důraz na samostatnost jejich jednání, aktivní přístup k vlastnímu osudu (*to be in control*) a na schopnost bránit se násilí otrokářů; diskuse historiků se vyrovnávala zejména s tématem vysoké otrocké porodnosti, nově

---

¹⁵ Pregnantní shrnutí revizionistické koncepce přinesl Christopher Morris, *The Articulation of Two Worlds. The Master-Slave Relations Reconsidered*, JAH 85/2 (1998), s. 982–1007, zde příslušná literatura. Proti dřívější koncepci otrocké rodinné autonomie (J. Blasingame, E. Genovese, H. Gutman) historikové 90. let vyzdvihují autonomii ekonomického jednání, jehož podnikatelská motivace je ovšem oproštěna od „afrického rodinného sentimentu“. K zakladatelským monografiím tohoto revizionistického směru náleží především Ira Berlin/Philip Morgan (edd.), *The Slaves' Economy. Independent Production of Slaves in the Americas*, Portland 1991, pro americký předválečný Jih pak Charles Jonyer, *Down by the Riverside. A South Carolina Slave Community*, Urbana 1984; Roderick McDonald, *The Economy and Material Culture of Slaves. Goods and Chattels on the Sugar Plantations of Jamaica and Louisiana*, Baton Rouge 1993; Betty Wood, *Women's Work, Men's Work. The Informal Slave Economies in Lowcountry Georgia*, Athens 1995; William Dusingberre, *Them Dark Days. Slavery in the American Rice Swamps*, New York 1996.

¹⁶ Doklady o rozsahu majetku plantážních otroků snesl např. Dylan Penningroth, *Slavery, Freedom, and Social Claims to Property among African Americans in Liberty Country, Georgia, 1850–1880*, JAH 84/2 (1997), s. 405–435; monograficky nejnověji Laurie A. Wilkie, *Creating Freedom. Material Culture and African American Identity in Oakley Plantation, Louisiana*, Baton Rouge 2000.

¹⁷ Nejnověji Keith C. Barton, *Good Cooks and Washers. Slave Hiring, Domestic Labor, and the Market in Bourbon Country, Kentucky*, JAH 84/2 (1997), s. 436–460.

interpretované jako výsledek svobodného rozhodování matek, nikoli jako účinek bělošského pobídkového systému.¹⁸

Na druhé straně se v ohnisku zájmu historiků ocitlo vytváření modelů vzorového, adaptovaného černocha, konformního vůči bělošskému civilizačnímu ideálu, které tvoří nepominutelnou a vlivnou, byť nepřiliš revoluční stránku černošských emancipačních tradic a představ o černošské identitě.¹⁹ Mezi sledovaná témata otrockých dějin náleží dále konstrukce obsahu rasy, která je vyvozována z analýz soudních případů rozhodujících o rasové příslušnosti při nárocích na svobodu, protestech proti prodeji, ale i v rodinných a trestních záležitostech.²⁰

Vývoj rasových postojů v Unii po porážce Jihu je na rozdíl od srovnatelně příznivého pohledu na šance plantážních otroků posuzován téměř jednoznačně jako krok zpět: černoši ztratili manévrovací prostor vybojovaný v průběhu staleté adaptace na otrokářský systém a konfrontování se zažitým celospolečenským rasismem, začínali v bodě nula. Historikové v posledních letech předestřeli přehlídku nejen nevyužitých možností k demokratizaci společnosti, nýbrž naopak dokumentovali nejrůznější podoby zesíleného pronikání rasových postojů do všech oblastí veřejného i soukromého života.²¹ Představy o hmotných poměrech otroků byly výrazně korigovány zjištěními o existenci majetkových hierarchií („otrockých podnikatelů“) na plantážích a poukazy na rozvinutý systém finančních pobídek, zatímco absence pozemkové reformy a přijímání černých zákonů na

¹⁸ Srv. např. David B. Gaspar/Darlene Hine (edd.), *More than Chattel. Black Women and Slavery in the Americas*, Bloomington 1996. Recenzent (Kent A. Leslie v *JAH* 83/4 (1997), s. 1375) charakteristicky zpochybnil, že sexuální násilí bylo páčáno pouze na ženách, a tázal se po existenci mužských otrockých znásilnění a dokonce harémů.

¹⁹ Takovou osobností byl např. propuštěný otrok a úspěšný podnikatel a literát Venture Smith, srv. Robert E. Desroches, *Not Fade Away. The Narrative of Venture Smith, an African American in the Early Republic*, *JAH* 84/1 (1997), s. 40–67.

²⁰ Teoreticky je konstrukce rasového obrazu pojednána in: Werner Sollors, *Neither Black nor White yet Both*, New York 1997; konkrétní případy např. Walter Johnson, *The Slave Trader, the White Slave, and the Politics of Racial Determination in the 1850s*, *JAH* 87/1 (2000), s. 13–39; Edward E. Baptist, *Cuffy, Fancy Maids, and One-Eyed Man. Rape, Commodification, and the Domestic Slave Trade in the United States*, *AHR* 106/5 (2001), s. 1619–1650. Význam rasových hledisek v práci jižanských soudů otrokářského období byl diskutován s nejednoznačným výsledkem v tematickém fóru *William and Mary Quarterly*, věnovaném tzv. spiknutí Denmark Vesey z roku 1821 (*WMQ* 58/4 (2001), s. 913–976).

²¹ Edmund L. Drago, *Hurrah for Hampton! Black Red Shirts in South Carolina during Reconstruction*, Fayetteville 1998; Christopher Waldrep, *Roots of Disorder. Race and Criminal Justice in the American South, 1817–1880*, Urbana 1998; Mark R. Schneider, *Boston Confronts Jim Crow, 1890–1920*, Boston 1997.

Jihu za Rekonstrukce způsobily rychlý úpadek materiálních poměrů i sociálního postavení osvobozených černochů.²²

Setrvačnost i proměny v konstruktu rasy a úloha tohoto procesu při disciplinaci rasových postojů americké společnosti jsou sledovány i ve 20. století. Skryté kontexty i otevřené formy rasových animozit dokládají detailní rozbory a výklad jednotlivých případových studií, jakými jsou rozvodové soudy z důvodů rasové nečistoty, faktor rasy při posuzování trestných činů, paragrafy přistěhovaleckých zákonů či skandály spojené s mezi-rasovými projevy lásky a fyzické přitažlivosti.²³

Téma manipulace veřejným míněním prostřednictvím působivých konstruktů (civilizačních stereotypů) se v současné americké historiografii nemezuje pouze na rasové postoje, i když tyto jsou nepochybně námětem v profilové tvorbě nejvíce frekventovaným. Badatelé se zaměřili i na symboliku dalších projevů modernizačního sociálního ukázněvání: usměrňování ambicí probuzené ženské emancipace, regulace sociálního chování v manželství a rodině, vytváření a vštěpování společensky žádoucích názorů na dříve tabuizované náměty sexu, obscenity, prostituce a kriminality, které se díky rozvoji bulvárního tisku prodraly do popředí populární kultury. Právě potřeba ovládnout svět sociálních preferencí a kulturních norem měnící se společnosti v podmínkách sekularizované, urbanizované a multietnické Ameriky na sklonku 19. století a v průběhu 20. století povolala do těchto služeb jednak kánon nejnovějších vědeckých poznatků, jednak závazné standardy vzhledu, chování a hodnot, diktované požadavky masové spotřeby.²⁴

²² Christopher Waldrep, *Substituting Laws for Lash. Emancipation and Legal Formalism in a Mississippi Country Court*, JAH 82/4 (1996), s. 1425–1451; Jonathan Zimmerman, *Black Teachers in the Jim Crow South*, JAH 87/1 (2000), s. 65–91; Eugene Genovese, *A Consuming Fire. The Fall of the Confederacy in the Mind of the White Christian South*, Athens 1998; Daniel W. Stowell, *Rebuilding Zion. The Religious Reconstruction of the South, 1863–1877*, New York 1998.

²³ Mae M. Ngai, *The Architecture of Race in American Immigration Law. A Reexamination of the Immigration Act 1924*, JAH 86/1 (1999), s. 67–92; Peggy Pascoe, *Miscegenation Law, Court Cases, and Ideologies of Race in Twentieth Century America*, JAH 83/1 (1996), s. 44–70; Kevin Boyle, *The Kiss. Racial and Gender Conflict in a 1950s Automobile Factory*, JAH 84/2 (1997), s. 496–523; z monografií např. Mary F. Berry, *The Pig Farmer's Daughter and Other Tales of American Justice. Episodes of Racism and Sexism in the Courts from 1865 to the Present*, New York 1999; Maria Diedrich, *Love Across Color Line. Otilie Assing and Frederick Douglass*, New York 1999.

²⁴ Dějiny disciplinace společenských postojů prostřednictvím medicínských, vědeckých i kulturních argumentů, které provázely přesun od vnějších k vnitřním nástrojům kontroly chování (*self-control*), se dočkaly obsáhlého souhrnného zpracování z pera klasika oboru. Peter N. Stearns, *Battleground for Desire. The Struggle for Self-Control in Modern America*, New York 1999.

Případové studie z konce 90. let dokládají rostoucí regulaci společenského chování ve smyslu striktního prosazování maskulinních a středostavovských (protestantských) ideálů na různých příkladech normotvorné disciplinace: cenzurování sexuální kultury (medikalizace sexuálního chování, kontrola písemných a výtvarných projevů, represe vůči prostitutci),²⁵ kriminalizace kontroly porodnosti,²⁶ legální a sociální potvrzování mužských závazků vůči rodině a dětem, intolerance svobodného mateřství.²⁷ Jako výrazný příklad manipulace společenských postojů prostřednictvím kulturních vzorů a norem se těší pozornosti historiků kult maskulinní sexuality, uplatňovaný v americké vnitřní i zahraniční politice zejména v období studené války. Vliv ideálu důsledně rozdělených genderových rolí, resuscitovaného v USA v plné síle po druhé světové válce, byl dosud zkoumán spíše v souvislosti s mýtem ženskosti a následnou feministickou kritikou; v poslední době je pozornost soustředěna rovněž na jeho projevy v „mužské“ části veřejné sféry – politice, ideologii, vojenství.

---

²⁵ Helen L. Horowitz, Victoria Woodhull, Anthony Comstock, and Conflict over Sex in the United States 1870s, *JAH* 87/2 (2000), s. 403–434; Beryl Satter, *Each Mind a Kingdom. American Women, Sexual Purity, and the New Thought Movement, 1875–1920*, Berkeley 1999; *For the Love of Pleasure. Women, Movies, and Culture in Turn-of-the-Century Chicago*, New Brunswick 1998; Patricia Cohen, *The Murder of Helen Jewett. The Life and Death of the Prostitute in Nineteenth-Century New York*, New York 1998; Andrea Friedman, *Pruriest Interests. Gender, Democracy, and Obscenity in New York City, 1909–1945*, New York 2000.

²⁶ Andrea Tone, *Black Market Birth Control. Contraceptive Entrepreneurship and Criminality in the Gilded Age*, *JAH* 87/2 (2000), s. 435–459; Janet F. Brodie, *Contraception and Abortion in Nineteenth Century America*, Ithaca 1994; *The Sex Side of Life. Mary Ware Dennet's Pioneering Battle for Birth Control and Sex Education*, New York 1996; Donald Crichlow, *Intended Consequences. Birth Control, Abortion, and the Federal Government in Modern America*, New York 1999. V poslední době se historikové v kontextu ženské disciplinace stále více zajímají o vývoj postojů vůči kontrole porodnosti chemickou prevencí (Bernard Asbell, *The Pill. A Biography of the Drug that Changed the World*, New York 1995; Elizabeth Watkins, *On the Pill. A Social History of Oral Contraceptives*, Baltimore 1998; Lara Marks, *Sexual Chemistry. An International History of the Pill*, New Haven 2000).

²⁷ Michael Willrich, *Home Slackers. Men, the State, and Welfare in Modern America*, *JAH* 87/2 (2000), s. 460–590; Linda Gordon, *Pitied but Non Entitled. Single Mothers and the Policy of Welfare, 1890–1935*, New York 1994; Táž, *Heroes of Their Own Life. The Politics of Family Violence, Boston, 1880–1960*, New York 1988; Christine Daniels/Michael Kennedy (edd.), *Over the Threshold. Intimate Violence in Early America*, New York 1999; Gwendolyn Mink, *The Wages of Motherhood. Inequality in the Welfare State, 1917–1942*, Ithaca 1995; Amy Dru Stanley, *From Bondage to Contract. Wage Labor, Marriage, and the Market in the Age of Slave Emancipation*, New York 1998; Joanne Goodwin, *Gender and the Policy of Welfare Reform*, Chicago 1997. Legální i sociální postih mužů, kteří se chovají „neodpovědně“ vůči rodině, není historiky hodnocen shodně, srv. Laura McCall/Donald Yacovone (edd.), *A Shared Experience. Men, Women, and the History of Gender*, New York 1998.

Lze říci, že zájem o kulturní (lingvistické) stereotypy studené války a bipolárního světa takřka vytlačily tradiční politickou a diplomatickou historii na okraj zájmu editorů profilových časopisů.²⁸ Průlomovou studií, která podrobila textové dekonstrukci klíčovou rétoriku diplomata a politologa George Kennana (včetně tzv. dlouhého telegramu) a doplnila ji všestranným rozbořem společenského prostředí jeho moskevského působení,²⁹ záhy doplnily další práce usilující o postižení co nejširšího spektra symbolů a znaků americké politické kultury vyvíjejících se ve stínu nukleární války, zejména rasových, genderových a homofobních rysů, ale i dalších sociálních charakteristik.³⁰

Již z výše uvedených příkladů koncepčních a metodických postupů, vytyčovaných studii v pilotních oborových časopisech, lze vyčíst jednoznačnou nadvládu tzv. kulturního obratu v současné americké historiografii na úkor lingvistických analýz.³¹ Diskurs sociálního ukázněvání přirozeně povzbuzoval zájem o historické postavení disciplinovaných skupin (*the other, otherness*) včetně nejrůzněji definovaných (popřípadě úsilím historiků konstruovaných) subkultur, které lze nejlépe zkoumat za použití meto-

²⁸ Práce tohoto typu se ovšem objevují i nadále, většinou se spornými odbornými ohlasy; vedle nepříliš vstřícně přijaté Thomas Parish, *The Cold War Encyclopedia*, New York 1996 (rec. JAH 83 (1997), s. 1479) byla za malou objektivitu a příliš proamerický postoj kritizována kniha John L. Gaddis, *We Now Know. Rethinking Cold War History*, New York 1997, čerpající z nově přístupných sovětských archivů, stejně jako série monografií k vietnamské válce (Marylin Young, *The Vietnam War, 1945–1990*, New York 1991; Michael Hunt, *Lindon Johnson's War. America's Cold War Crusade in Vietnam, 1945–1968*, New York 1996; James Olson/Randy Roberts, *Where the Domino Fell. America and Vietnam, 1945 to 1995*, New York 1996).

²⁹ Frank Costigliola, „Unceasing Pressure for Penetration“. *Gender, Pathology, and Emotion in George Kennan's Formation of the Cold War*, JAH 83/4 (1997), s. 1309–1340. I zdánlivě tradiční výklad kubánské krize (Robert Weisbrot, *Maximum Danger. Kennedy, the Missiles, and the Crisis of American Confidence*, Chicago 2001) je polemikou s domnělým prezidentovým „macho“ přístupem k zahraniční politice.

³⁰ Směrodatnou diskursivní studii obrácenou k rétorice a symbolům vnitřní politiky je K. A. Cuordileone, *Politics in an Age of Anxiety. Cold War Political Culture and the Crisis in American Masculinity, 1949–1960*, JAH 87/2 (2000), s. 515–545; vztah mezi krizí americké mužské identity a politickým myšlením studené války autor dále rozvedl v knize *Politics in an Age of Anxiety. Manhood and American Culture in the Cold War*, Routledge 1999. S pojmem „kultura studené války“ domácí badatelé pracovali v rámci antropologizujících přístupů ovšem již dříve, srv. např. Guy Oakes, *The Imaginary War. Civil Defense and American Cold War Culture*, New York 1994.

³¹ Monografie ke konstrukci skupinových identit, založené výlučně na textové analýze, se v současné americké produkci vyskytují spíše sporadicky, srv. např. David Duke, *Writers and Miners. Activism and Imagery in America*, Lexington 2002, o obrazu horníků v americkém společenském vědomí.

díky kulturní antropologie, tj. prostřednictvím analýzy a výkladu kulturních symbolů. Přednostním žánrem se staly „antropologické a kulturní studie zkoumající nonverbální a netextové, zato však trvale působící (každodenní) praktiky a kategorie ovlivňování a kontroly myšlení a chování, které nejsou běžně jako mocenská manipulace vnímány“.³²

Výzkum a konceptualizace jednotlivých „kultur“ s odhalováním příslušných symbolických kontextů a kořenů reprezentativního vnímání se soustřeďuje na nejrůznější, především fyzické (neintelektuální) fenomény spotřební společnosti (turistika, sport, kult krásy, reklama), regiony a subkultury. Prakticky jakékoli téma se může stát předmětem analýzy jako reprezentace v souvislosti se setrvačností či změnami kulturních vzorců – zaklínadlo kultury (*new cultural history*) zcela nahradilo dřívější magickou moc sociálního pozadí a motivace. Zvláště pro práce publikované po roce 2000 se zdá, že slovo „kultura“ či jeho derivace v názvu je přímo povinné: dějiny kultury domácího poradenství následují kulturní dějiny reklamy osobní hygieny, kultura akustiky a naslouchání v moderní Americe, americký fundamentalismus a masová kultura.³³

V rámci „kultury“ a s pomocí sociologie a antropologie jsou vykládány i jevy dříve chápané jako příslušející do sféry politiky, rasových střetů či vojenství, u nichž se historikové pídí po konstrukci a výsledné podobě obrazu-idolu, sestaveného z motivů sociálních, genderových, rasových a nejspíše „kulturních“.³⁴ Vytváření kulturních konstruktů se těší přednostní pozornosti jako nejmocnější moderní nástroj disciplinace subkultur. V tomto hegemonním teoretickém a výkladovém rámci se ovšem objevuje řada cenných a nápaditých prací ve smyslu vytěžení neobvyklých pramenů a jejich původního čtení. To se vztahuje např. na tzv. nové vojenské dějiny, které zajímá nikoli průběh válečných operací, nýbrž vliv existence fenoménu armády

³² K ideologickým souvislostem užívání historické a kulturní antropologie v národní historiografii srv. nejnověji Sally E. Merry, *Hegemony and Culture in Historical Anthropology*, *AHR* 108/2 (2003), s. 460–470; citát str. 461.

³³ Sarah Leawitt, *From Catherine Beecher to Martha Stewart. A Cultural History of Domestic Advice*, Chapel Hill 2002; Julian Sivulka, *Stronger than Dirt. A Cultural History of Advertising Personal Hygiene in America, 1875–1940*, Amherst 2001; Emily Thompson, *The Soundscape of Modernity. Architectural Acoustic and the Culture of Listening in America, 1900–1933*, Cambridge 2002; Douglas Abrams, *Selling the Old-Time Religion. American Fundamentalists and Mass Culture, 1920–1940*, Athens 2001.

³⁴ Na tomto přístupu a příslušné rétorice má zřejmě nemalý podíl koncepce USA jako vzorové **multikulturní** země, dominující v národní ideologii od počátku 90. let, a s ní související snaha definovat veškeré společenské konflikty jako kulturní (nejnověji srv. např. Jonathan Zimmerman, *Whose America? Culture Wars and Public Schools*, Cambridge 2002).

na kulturní koncepty společnosti (a *vice versa*), a dále specifické rysy vojenské či válečné kultury (*military culture*) jednotlivých konfliktů včetně psychologických projevů. V tomto rozpětí se pozornost zaměřuje na dodnes aktuální konstrukt amerického „demokratického vojáka“, vytvořený Rooseveltovou propagandou 40. let, na kulturní stereotypy ovlivňující chování příslušníků amerických bojových sborů za druhé světové války či na kulturní limity omezující nasazení válečných technologií fašistickou Itálií.³⁵

Antropologicky laděné kulturní studie se zaměřují jednak na výzkum společenských skupin s nápaditě odlišným životním stylem, jednak – v návaznosti na tzv. environmentální historii a jako její dědictví – na určitá teritoria a oblasti, zejména na lokality s mohutným symbolickým nábojem pro vnímání americké národní identity (New York, Apalačské pohoří, Divoký Západ, Kalifornie). V rámci první skupiny se vedle prací věnovaných životu jednotlivých etnik americké multikulturní společnosti,³⁶ indiánských kmenových společenství,³⁷ profesních skupin či náboženských sekt,³⁸ dynamicky rozvíjejí zejména dějiny tzv. *disabled* (fyzicky i mentálně postižených osob) a jejich boje se sociální méněcenností, disciplína, jejíž počátky se datují do 80. let 20. století. Tato znevýhodněná skupina reprezentuje zvláštní druh diskriminace, na němž historikové, sociologové a lékaři dokládají široké sociální dopady kulturního konstruktů „normálnosti“ a „odlišnosti“.³⁹

³⁵ Benjamin L. Alpers, *This Is the Army. Imagining a Democratic Military in World War II*, JAH 85/1 (1998), s. 129–164; Peter Schrijvers, *The Crash of Ruins. American Combat Soldiers in Europe During the World War II*, New York 1998; Tent., *The GI War against Japan. American Soldiers in Asia and Pacific During World War II*, New York 2002; MacGregor Knox, *Hitler's Italian Allies. Royal Armed Forces, Fascist Regime, and the War of 1940–1943*, New York 2000.

³⁶ Největšímu zájmu se těší – z pochopitelných důvodů – Mexičané a Asiaté, a dále tradičně Židé (tematický výtisk *Rethinking History and the Nation-State. Mexiko and the United States as a Case Study*, JAH 86/2 (1999); Lon Kurashike, *Japanese American Celebration and Conflict. A History of Ethnic Identity and festival, 1934–1990*, Berkeley 2002; Michael Staub, *Torn at the Roots. The Crisis of Jewish Liberalism in Postwar America*, New York 2002).

³⁷ Paul C. Rositer, *Rebirth of the Blackfeet Nation, 1912–1954*, Lincoln 2001; Brooks Blevins, *Hill Folks. A History of Arkansas Ozarkers and Their Image*, Chapel Hill 2002; Loretta Fowler, *Tribal Sovereignty and the Historical Imagination. Cheyenne-Arapaho Politics*, Lincoln 2002.

³⁸ Nejnověji např. David Weaver-Zercher, *The Amish in the American Imagination*, Baltimore 2001; David Walbert, *Garden Spot. Lancaster County, the Old Order Amish, and the Selling of Rural America*, New York 2002.

³⁹ Srv. pionýrskou studii Paul Longmore/David Goldberg, *The League of Physically Handicapped and the Great Depression. A Case Study in the New Disability History*, JAH 87/3 (2000), s. 888–922; monograficky James Trent, *Inventing the Feeble Mind. A History of Mental Retardation in the United States*, Berkeley 1994; Robwert Buchanan, *Illusions of Equality. Deaf Americans in School and Factory, 1850–1950*, Washington 1999; Lauri Umansky/Paul

Prací historické regionalistiky,⁴⁰ zabývajících se kulturou určité oblasti s cílem zmapovat její podíl (resp. podíl její reprezentace) na vytváření celonárodního obrazu (zpravidla v souvislosti s vývojem tamních genderových a rasových poměrů), je doslova nepřeborné množství a v současnosti náleží k nejhojněji zastoupenému druhu v odborné historické literatuře. Jedná se o antropologicky pojímané studie pokrývající nejrůznější typy vztahu člověka a přírodního i sociálního prostředí, především takové, jež nejvýrazněji ovlivnily americkou imaginaci a (re)formovaly společenské představy a očekávání jak obyvatel dotyčné enklávy, tak okolní společnosti. Častým předmětem studia je fenomén předměstí různého sociálního obsazení, geografického umístění a rasové charakteristiky, dále společenství tzv. amerického pohraničí v období teritoriální expanze, národní megapole typu New Yorku, Chicaga či Los Angeles, turistická centra, hornická městečka. Všechny tyto případové studie věnují zvláštní pozornost kulturní charakteristice prostředí, jeho demografickým, etnickým, rasovým a genderovým poměrům a ovšem jejich konstrukt – obrazu, jímž přispěli k vytváření celonárodních stereotypů.⁴¹

Na závěr stručného přehledu dominantního, *pro domo* zaměřeného odvětví současné americké historiografie bude zajímavé připomenout i několik posledních prací nesených v duchu nikoli zásadní rekonceptualizace metodikou kulturního obratu, nýbrž spíše tradičního revizionismu dosud přijímaných interpretací významných úseků národních dějin. Ke koloniálnímu období se objevila diskuse zpochybňující pohled na předre-

---

Longmore (edd.), *The New Disability History. American Perspectives*, New York 2000; Douglas Baynton, *Forbidden Signs. American Culture and the Campaign against Sign Language*, Chicago 1997; Susan Birch, *Signs of Resistance. American Deaf Cultural History, 1900 to World War II*, New York 2002. Teorie zrodu diskriminační konceptualizace postižených srv. Claire Liachowitz, *Disability as a Social Construct*, Philadelphia 1988.

⁴⁰ V USA spíše užívané označení *environmentální dějiny* se chce distancovat od metodické nenáročnosti a lokálpatriotismu, tradičně spojovaných s regionálním dějepiscetvím.

⁴¹ Jako příklady lze uvést z nejnovější produkce Mark Carroll, *Homesteads Ungovernable. Families, Sex, Race and Law in Frontier Texas, 1823–1860*, Austin 2001, či Milton Sernett, *North Star Country. Upstate New York and the Crusade for African American Freedom*, New York 2002; hornická města: Michael Amundson, *Yellowcake Towns. Uranium Mining Communities in the American West*, Boulder 2002; předměstí: Nicholas Bloom, *Suburban Alchemy. 1960s New Towns and the Transformation of the American Dream*, Columbus 2001; Becky Nicolaides, *My Blue Heaven. Life and Politics in the Working-Class Suburbs of Los Angeles, 1920–1965*, Chicago 2002; Char Miller (ed.), *On the Border. An Environmental History of San Antonio*, Pittsburgh 2001; mýtotočné lokality např. Jane Becker, *Selling Tradition. Appalachia and the Construction of an American Folk, 1930–1940*, Chapel Hill 1998.

voluční sociální vztahy jako strukturu striktně hierarchizovanou různými stupni závislosti, rozdělenou obecně přijímanými zásadami nadvlády a podřízenosti, jejíž členové přirozeně respektovali nárok elit na vládu. Argumenty o existující sociální i fyzické mobilitě a protiautoritářských modelech chování byly obohaceny zejména novějšími poznatky vztahujícími se k početnosti a sociálnímu statutu přistěhovalecké masy, jejíž mentalita zásadním způsobem prolomila dosavadní klientelní systém.⁴²

Koncepčně pozoruhodnější revizi představili historikové raného národního období, kteří na základě podrobných lokálních studií zpochybnili ustálenou představu o klíčovém významu walthamsko-lowellského výrobního systému v dynamice rozvoje novoanglického textilnictví před občanskou válkou a o jeho úloze normotvorného vzoru pro následnou podnikatelskou elitu.⁴³ Inspirativní výzvu k přehodnocení teze o postupném vyzrávání amerického patriotického cítění a svébytné národní identity v průběhu 18. století přinesla studie vykládající tento proces naopak jako formu obranné reakce, jíž Američané (podobně jako Skotové) čelili nástupu britského nacionalismu a marginalizace lidí z imperiálního „pohraničí“.⁴⁴

Stejně jako dějepisci domácího vývoje, nacházejí se v zajetí diskursu ukázkování a metodologie kulturního obratu i američtí historikové moderních evropských dějin. U této profesní skupiny je zmíněná orientace ještě nápadnější, snad díky jejímu menšímu početnímu zastoupení a silnějšímu konkurenčnímu tlaku na užívání co možná aktuálních přístupů. K doložení této skutečnosti uvedu jen přehled upřednostňovaných námětů, mezi nimiž – vedle prací věnovaných evropskému rasismu obecně, konkrétně pak ambivalentní francouzské recepci černochů a africké kultury, kolísající mezi *negrofobií* a *negrofilii*,⁴⁵ – dominuje ukázkování prostřednictvím vyhraněných genderových identifikací. Na rozdíl od 70. a 80. let se již většinou

---

⁴² Deference or Defiance in Eighteenth-Century America? A Round Table, JAH 85/1 (1998), s. 13–97. Zpochybnování „modelu společenského respektu“ bylo prezentováno zejména generací starších badatelů (Michael Zuckerman, Kathleen Brown, John Murrin).

⁴³ Diskuse shrnuta ve studii François Weil, Capitalism and Industrialization in New England, 1815–1845, JAH 84/4 (1998), s. 1334–1354.

⁴⁴ Timothy H. Breen, Ideology and Nationalism on the Eve of the American Revolution. Revision Once More in Need of Revision, JAH 84/1 (1997), s. 13–39.

⁴⁵ Neil McMaster, Racism in Europe 1870–2000, New York 2001; k francouzskému rasismu zvláště srv. Tyler F. Stowall, Paris Noir. African Americans in the City of Light, New York 1996; Elizabeth Ezra, The Colonial Unconscious. Race and Culture in Interwar France, New York 2000; Brett Berliner, Ambivalent Desire. The Exotic Black Other in Jazz-Age France, Amherst 2002.

nejedná o feminismem inspirované studie k dějinám žen a ženského hnutí, k jeho motivaci, limitům či úspěchům, nýbrž o odhalování vzniku, podoby a disciplinační funkce kulturních vzorců rodinných rolí – ženskosti, mateřství, dětství a především kultu maskulinity, ztělesňujícího celý komplex dominantních stereotypů. Obraz (konstrukt) těchto rolí ovšem nevznikal centrálně řízenou manipulací, nýbrž byl výsledkem souběžného působení množství společenských, ideologických i fyzických vlivů a tlaků, jejichž povaha a původ jsou předmětem odborného zájmu. K této tematice se po roce 2000 zaměřila celá řada monografií s teritoriální specializací na evropské velmoci – Velkou Británii, Francii a nejnověji Rusko;⁴⁶ zejména v případě Ruska slouží rekonstrukce projevů latentní přítomnosti maskulinního kultu v národní historii a kultuře jako jeden z explanativních modelů k osvětlení původu a zázemí ruského (sovětského) totalitarismu.⁴⁷

Z historie střední a středovýchodní Evropy se největšímu zájmu tradičně těší modernizace Německa a jeho cesta k diktatuře. Vedle sepětí nacistické strany s bankami a průmyslovými firmami, nyní však nahlíženého v kontextu poválečných odškodňovacích a kompenzačních nároků,⁴⁸ je pozornost věnována zakotvení tohoto hnutí v modernizačním procesu a způsobu, jakým jeho představitelé přetvářeli pro svou potřebu průvodní jevy masové kultury – rozvinuté technologie, vliv vědeckých teorií, kult

---

⁴⁶ David Kuchta, *The Three-Piece Suit and Modern Masculinity. England, 1550–1850*, Berkeley-Los Angeles 2002; Jo Burr Margadant (ed.), *The New Biography. Performing Femininity in Nineteenth-Century France*, Berkeley-Los Angeles 2000; Lisa Sigel, *Governing Pleasures. Pornography and Social Change in England, 1815–1914*, New Brunswick 2002; Joy Dixon, *Divine Feminine. Theosophy and Feminism in England*, Baltimore 2001; Nicoletta Gullace, *The Blood of Our Sons. Men, Women, and Renegotiation of British Citizenship during the Great War*, New York 2002.

⁴⁷ Barbara Clemens et al (edd.), *Russian Masculinities in History and Culture*, New York 2002; Choi Chatterjee, *Celebrating Women. Gender, Festival Culture, and Bolshevik Ideology, 1910–1939*, Pittsburgh 2002; Catronia Kelly, *Refining Russia. Advice Literature, Polite Culture, and Gender from Catherine to Yeltsin*, New York 2001; Barbara Nelson/Jehanne Gheith (edd.), *An Improper Profession. Women, Gender, and Journalism in Late Imperial Russia*, Durham 2001; Wendy Goldman, *Women at the Gates. Gender and Industry in Stalin's Russia*, New York 2002; Dan Haley, *Homosexual Desire in Revolutionary Russia. The Regulation of Sexual and Gender Dissent*, Chicago 2001.

⁴⁸ Harold James, *The Deutsche Bank and the Nazi Economic War against the Jews. The Expropriation of Jewish-Owned Property*, New York 2001; S. Jonathan Wiesen, *West German Industry and the Challenge of the Nazi Past, 1945–1955*, Chapel Hill 2001; Frank Bajohr, „Aryanisation“ in Hamburg. *The Economic Exclusion of Jews and the Confiscation of their Property in Nazi Germany*, New York 2002.

masové spotřeby.⁴⁹ Nacistický teror vůči Židům a nepřátelům Říše je rovněž trvalým předmětem zájmu historiků, kteří se neustále vrací k otázkám nastoleným Ch. Browningem (1992)⁵⁰ a D. Goldhagenem (1995) ohledně spoluúčasti (spoluviny) řadových Němců na masovém vraždění a holocaustu; spektrum současných názorů se pohybuje od snahy konkretizovat tento fenomén na případových studiích a dobrat se tak vyváženého postoje až po potvrzení hromadného podílu občanů Německa na genocidě.⁵¹

Novodobým dějinám ostatních východoevropských zemí je věnována pozornost spíše nárazová, systematicky je zkoumán snad pouze osud, diskriminace, koexistence a asimilace tamní židovské „subkultury“; v posledních letech vyšly takto zaměřené práce (včetně biografických studií) z prostředí Ruska, Ukrajiny, Polska, Rumunska a českých zemích.⁵² I relativní novinka středoevropských dějin – pád komunistických režimů 1989 – je americkými historiky po přelomu století již nazírána strategií kulturní marginality. Poslední práce věnovaná „karnevalové revoluci“ se přednostně zabývá dočasnou úlohou a nástroji radikálních (výstředních, recesistických)

---

⁴⁹ Kees Gispem, *Poems in Steel. National Socialism and the Politics of Inventing from Weimar to Bonn*, New York 2002.

⁵⁰ Nejnověji předložil závažný syntetický pohled: Christopher Browning, *The Origins of the Final Solution*, Jerusalem 2003, ihned přeložený do němčiny pod titulem: *Die Entfesselung der „Endlösung“*. *Nationalsozialistische Judenpolitik 1939–1942*, München 2003.

⁵¹ Snahou o „objektivní“ pohled se vyznačuje Eric A. Johnson, *Nazi Terror. The Gestapo, Jews, and Ordinary Germans*, New York 1999. S dosti negativním přijetím u odborných recenzentů se setkala u nás rovněž vydaná a komentovaná práce Robert Gellately, *Backing Hitler. Consent and Coercion in Nazi Germany*, New York 2001, doplňující spektrum spoluviny řadových Němců na nacistických zločinech. Centrální fakt rozšířeného udavačství je typický pro všechny moderní diktatury, další témata byla lépe zpracována jinde (koncentrační tábory, pochody smrti), popřípadě od autora samého již dříve (nucené práce zahraničních dělníků), závěry jsou poznamenány přílišnou generalizací (rec. *AHR 108/1* (2003), s. 276). Ke koncentračním táborům a roli SS nejnověji Michael T. Allen, *The Business of Genocide. The SS, Slave Labor, and the Concentration Camps*, Chapel Hill 2002. Na přelomu století se objevily také provokativní práce o vztahu evropských neněmeckých etnik k Židům v průběhu holocaustu. Vedle nejznámějšího polského případu Jan T. Gross, *Neighbors. The Destruction of the Jewish Community in Jedwabne, Poland*, Princeton 2001, vyšla v anglickém překladu i pionýrská studie o bulharské ochraně židovských spoluobčanů z pera francouzského historika Tzvetana Todorova, *The Fragility of Goodness. Why Bulgaria's Jews Survived the Holocaust*, Princeton 2001.

⁵² Jako příklady z posledních let uvádím ChaeRan Freeze, *Jewish Marriage and Divorce in Imperial Russia*, Hanover (N. H.) 2002; Rosa Lehman, *Symbiosis and Ambivalence. Poles and Jews in a Small Galician Town*, New York 2001; Hillel J. Kieval, *Languages of Community. The Jewish Experience in the Czech Lands*, Berkeley-Los Angeles 2000; biografické studie David Assaf, *The Life and Times of Rabbi Israel of Ruthin*, Stanford 2002; Robert Levy, *Ana Pauker. The Rise and Fall of a Jewish Communist*, Berkeley-Los Angeles 2001.

opozičních hnutí – anarchistů, antiglobalistů, antimilitaristů, zelených, která stála mimo politicky relevantní disentní proudy, a s hojným využitím metod orálních dějin mapuje podstatu jejich zásadní mimochodnosti s evropskou levicí.⁵³

V případě národní historiografie tak plodné, dynamické a zároveň náročné na sofistikované metodické přístupy, jakou je historická věda ve Spojených státech, nelze ve stručném přehledu zachytit ani v hrubých obrysech nejvýznamnější přínosy, jimiž přispěla k poznání vlastní i světové minulosti. Pozornost v článku se proto omezila na zachycení nejnápadnějších a nejrychleji se šířících, směr udávajících (módních?) inovací či proměn v tematickém, konceptuálním, diskursivním a metodologickém směřování, jak se odrazily v odborné knižní produkci a promítly do ediční politiky profilových oborových periodik. V posledních letech však byly na jejich stránkách vedle uvádění novinek diskutovány i „tradiční“ klíčové problémy dějin moderní euroatlantické civilizace, jejichž prizmatem se historikové dobírají jejího dějinného smyslu a které tvoří trvalou součást ideologické výbavy jakéhokoli přemýšlení o historicitě a časovém rozměru kolektivní lidské existence: nacionalismus a jeho vztah k jiným velkým modernizačním ideologiím – liberalismu a socialismu,⁵⁴ kořeny a důsledky totalitního myšlení se zvláštním zřetelem k problematice francouzské a ruské revoluce.⁵⁵

Velkou část tvůrčí energie amerického dějepisceví spotřebovaly také rozsáhlé syntézy i specializované monografie k politickým, hospodářským a diplomatickým dějinám, založené na konvenční metodice vytěžení a interpretace původních (nově otevřených – Rusko) úředních pramenů či novém čtení již známých zdrojů, které rozšířily naše poznání minulých faktů a vztahů bez přílišných ambicí na odhalení kulturních stereotypů a dekonstrukci symbolů. Bez užšího časového a teritoriálního vymezení by ani

⁵³ Padraic Kenney, *A Carnival Revolution. Central Europe 1989*, Princeton 2002.

⁵⁴ Srv. např. nedávné diskusní komparativní fórum AHR *Vytváření národní identity ve věku revolucí* (Creating National Identities in a Revolutionary Era), AHR 106/4 (2001), s. 1214–1290; stále vycházejí i souhrnné práce k dějinám fenoménu nacionalismu (Patrick J. Geary, *The Myth of Nations. The Medieval History of Europe*, Princeton 2001; Robert H. Wiebe, *Who We Are. A History of Popular Nationalism*, Princeton 2001).

⁵⁵ Současnou americkou diskusi k povaze a významu francouzské revoluce s nezbytnými soudy o ambivalenci jejího civilizačního dosahu naposled shrnuly a rozvinuly dva příspěvky v AHR. Lynn Hunt, *The World We Have Gained. The Future of the French Revolution*, AHR 108/1 (2003), s. 1–19; Rebecca L. Spang, *Paradigm or Paranoia. How Modern Is the French Revolution?*, tamt., s. 119–149 (zde početná literatura).

jejich základní přehled nemohl být ničím více než výčtem bez analytické kritiky. I v pracích tohoto více či méně tradičního typu se však autoři většinou nespokojují s prostým chronologickým líčením událostí, nýbrž hledají řešení nekonvenčně postaveného či nezvykle nasvíceného problému vztahů, závislostí a hierarchií, k jehož formulaci přispěly výše nastíněné principy poststrukturalistického chápání dějin a antropologizující metody kulturního obratu. Nicméně historické pátrání po skrytém obsahu symbolů veřejné kultury, které nepozorovaně, neuvědoměle, ale tím průrazněji ovlivňují naše představy o světě, jeho hodnotách a smyslu, jistě neznamená – přes občasnou námětovou bizarnost – jen rozmarnou poststrukturalistickou odbočku bezstarostného světa před 11. zářím. Lze se spíše tázat, proč do tohoto tematického spektra dosud takřka nepronikl fenomén tak nezměrného dosahu, jakým je elektronická a virtuální kultura reprezentovaná Microsoftem a Matrixem.